O‘SPIRIN YOSHLAR HAYOTIDA CHET TILLARINING AHAMIYATI VA O‘RNI

Husenova Farida, Nizomova Madina
Buxoro viloyati Jondor tuman 1-son texnikumi ingliz tili fani o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘spirin yoshlar hayotida chet tillarini o‘rganishning ahamiyati, uning shaxsiy rivojlanish, intellektual salohiyatni oshirish hamda ijtimoiy moslashuv jarayonidagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Bugungi globallashuv davrida chet tillarini bilish yoshlarning zamonaviy bilimlarni egallashi, xalqaro axborot manbalaridan foydalanishi, turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilishi va kelajakdagi kasbiy faoliyatiga puxta tayyorgarlik ko‘rishida muhim omil hisoblanadi. Maqolada o‘spirinlik davrining psixologik xususiyatlari, til o‘rganish jarayonida xotira, tafakkur, diqqat va nutq qobiliyatlarining rivojlanishi, shuningdek, xorijiy tillarning yoshlar dunyoqarashini kengaytirishga ta’siri tahlil qilinadi. Bundan tashqari, chet tillarini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, raqamli ta’lim resurslari va mustaqil ta’limning imkoniyatlariga alohida e’tibor qaratiladi. Yoshlarning chet tillarini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularda ichki motivatsiyani shakllantirish hamda til o‘rganishdagi psixologik to‘siqlarni kamaytirish masalalari ham ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, oila, ta’lim muassasasi va ijtimoiy muhitning til o‘rganish samaradorligiga ta’siri asoslanadi. Tadqiqot natijasida o‘spirinlarning chet tillarini puxta egallashi ularning ta’limiy imkoniyatlarini kengaytirishi, mustaqil fikrlashini rivojlantirishi, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini shakllantirishi hamda kelajakda raqobatbardosh mutaxassis bo‘lib yetishishiga xizmat qilishi yoritiladi. Maqolada ilgari surilgan fikrlar yoshlar ta’limini takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: o‘spirinlik, yoshlar, chettili, ta’lim, tarbiya, motivatsiya, muloqot, tafakkur, kompetensiya, globallashuv, madaniyat, rivojlanish

KIRISH

XXI asrda globallashuv jarayonlarining jadallashuvi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi hamda xalqaro aloqalarning kengayishi chet tillarini o‘rganish masalasini ta’lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biriga aylantirdi. Bugungi kunda insonning bilim darajasi, dunyoqarashi, kasbiy salohiyati va jamiyatdagi faolligi ko‘p jihatdan uning xorijiy tillarda axborot olish, muloqot qilish va o‘z fikrini erkin ifodalash qobiliyatiga bog‘liq. Ayniqsa, yosh avlodning intellektual va ma’naviy rivojlanishida chet tillarini o‘rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki til nafaqat aloqa vositasi, balki inson tafakkuri, madaniyati, ijtimoiy tajribasi va dunyoni anglash jarayonining muhim tarkibiy qismi hamdir. Shu nuqtayi nazardan, o‘spirin yoshlar hayotida chet tillarining o‘rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

O‘spirinlik davri inson hayotidagi muhim rivojlanish bosqichlaridan biri bo‘lib, bu davrda shaxsning dunyoqarashi shakllanadi, mustaqil fikrlash qobiliyati rivojlanadi, hayotiy maqsadlari va kelajakdagi kasbiy yo‘nalishiga oid qarashlari mustahkamlanadi. Mazkur davrda yoshlar atrof-muhitdagi voqea-hodisalarga nisbatan faol munosabat bildira boshlaydi, yangi bilimlarni egallashga intiladi hamda o‘z imkoniyatlarini namoyon etishga harakat qiladi. Shu sababli o‘spirinlik davri chet tillarini o‘rganish uchun muhim pedagogik va psixologik imkoniyatlarga ega bosqich sifatida namoyon bo‘ladi. Til o‘rganish jarayoni yoshlarning nafaqat lingvistik bilimlarini, balki xotira, diqqat, tafakkur, tasavvur va mantiqiy fikrlash kabi bilish jarayonlarini ham rivojlantiradi. Turli tillardagi so‘zlar, grammatik qoidalar va nutqiy tuzilmalarni o‘zlashtirish orqali o‘spirinlar ma’lumotlarni taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirish va mustaqil xulosa chiqarish ko‘nikmalarini shakllantiradilar.

Chet tillarini bilish zamonaviy jamiyatda yoshlarning ta’limiy imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim omildir. Hozirgi vaqtda ilmiy adabiyotlar, xalqaro tadqiqotlar, elektron kutubxonalar, o‘quv kurslari va ko‘plab raqamli ta’lim resurslarining muayyan qismi xorijiy tillarda taqdim etiladi. Xususan, ingliz tili

xalqaro ilmiy muloqot, texnologiyalar, biznes va oliy ta'lim sohalarida keng qo'llaniladi. Boshqa xorijiy tillarni bilish ham yoshlarning turli mamlakatlar tajribasini o'rganishi, xorijiy ta'lim dasturlarida ishtirok etishi va xalqaro hamkorlik imkoniyatlaridan foydalanishiga yordam beradi. Natijada yoshlar o'z bilimlarini mustaqil ravishda boyitish, zamonaviy kasblarga oid yangiliklardan xabardor bo'lish va o'z qobiliyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

O'zbekiston sharoitida ham chet tillarini o'qitish va o'rganishga bo'lgan e'tibor ortib bormoqda. Ta'lim muassasalarida xorijiy tillarni o'zlashtirish uchun yaratilayotgan sharoitlar, zamonaviy o'quv dasturlari, raqamli platformalar va interfaol mashg'ulotlar yoshlarning til o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Biroq chet tilini o'rganish faqat dars mashg'ulotlarida qatnashish yoki grammatik qoidalarni yodlash bilan cheklanmaydi. Ushbu jarayon muntazam mashq qilish, mustaqil izlanish, eshitish va o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish, yozma hamda og'zaki nutq ustida ishlashni talab etadi. Shu bois o'spirinlarda til o'rganishga nisbatan ongli munosabatni shakllantirish, ularning individual qobiliyatlarini hisobga olish va o'quv faoliyatini to'g'ri tashkil etish muhim pedagogik vazifalardan biridir.

Chet tillarini o'rganishning yana bir muhim jihati shundaki, u o'spirinlarning dunyoqarashini kengaytiradi va boshqa xalqlarning tarixi, urf-odatlari, qadriyatlari hamda turmush tarzi bilan tanishishiga imkon yaratadi. Har bir til o'zida muayyan xalqning madaniy tajribasi va ijtimoiy qarashlarini mujassam etadi. Shu sababli xorijiy tilni o'zlashtirish jarayonida yoshlar boshqa madaniyatlarni tushunish, turli nuqtayi nazarlarni hurmat qilish va insonlar o'rtasidagi farqlarni to'g'ri anglash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu esa ularda bag'rikenglik, hamkorlik, o'zaro hurmat va madaniyatlararo muloqot madaniyatining shakllanishiga yordam beradi. Ayniqsa, turli millat vakillari bilan hamkorlik qilish, xalqaro loyihalarda ishtirok etish va global muammolarni anglash jarayonida bunday ko'nikmalar muhim ahamiyatga ega.

O‘spirin yoshlarning chet tillarini o‘rganishida psixologik omillar ham muhim o‘rin tutadi. Jumladan, ichki motivatsiya, o‘ziga bo‘lgan ishonch, muvaffaqiyatga intilish va o‘rganilayotgan tilga nisbatan ijobiy munosabat ta’lim samaradorligiga ta’sir ko‘rsatadi. Agar o‘quvchi chet tilini nima uchun o‘rganayotganini anglab yetsa, o‘z oldiga aniq maqsadlar qo‘ysa va o‘zlashtirgan bilimlarining amaliy ahamiyatini his qilsa, uning o‘quv faoliyatidagi faolligi ortadi. Aksincha, xato qilishdan qo‘rqish, so‘z boyligining yetarli emasligi, talaffuzdagi qiyinchiliklar yoki o‘z bilimini boshqalar bilan taqqoslash ayrim o‘spirinlarda psixologik to‘siqlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuning uchun o‘qituvchi mashg‘ulotlarda qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishi, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishi va ularning kichik yutuqlarini ham rag‘batlantirishi lozim.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar chet tillarini o‘qitish jarayonini yanada samarali tashkil etish uchun keng imkoniyatlar yaratmoqda. Interfaol metodlar, juftlik va guruhlarda ishlash, rolli o‘yinlar, munozaralar, loyiha ishlari, audio va videomateriallardan foydalanish o‘spirinlarning darsdagi ishtirokini faollashtiradi. Bunday yondashuvlar tilni faqat nazariy jihatdan o‘rganish bilan cheklanmasdan, uni real muloqot vaziyatlarida qo‘llashga yordam beradi. Shuningdek, mobil ilovalar, elektron lug‘atlar, onlayn kurslar va masofaviy ta’lim platformalari o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq raqamli vositalardan foydalanishda ta’lim maqsadlariga muvofiqlik, axborotning ishonchliligi va o‘quv vaqtini oqilona taqsimlash masalalariga ham e’tibor qaratish zarur.

O‘spirinlarning chet tillarini samarali o‘zlashtirishida oila va ijtimoiy muhitning ta’siri ham katta. Ota-onalarning farzand ta’limiga qiziqishi, ularni muntazam rag‘batlantirishi, kitob o‘qishga va mustaqil izlanishga undashi til o‘rganish jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ta’lim muassasasida esa malakali pedagog, sifatli o‘quv materiallari, zamonaviy metodikalar va sog‘lom psixologik muhit muhim ahamiyat kasb etadi. O‘quvchilarga chet tilidan kundalik hayotda foydalanish imkoniyatini yaratish, masalan, xorijiy tildagi matnlarni o‘qish,

filmlarni tomosha qilish, suhbatlarda qatnashish va kichik loyihalarni amalga oshirish ularning amaliy ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Demak, til o‘rganish faqat ta’lim muassasasining vazifasi bo‘lib qolmasdan, oila, pedagog va o‘quvchining hamkorligini talab qiladigan uzluksiz jarayondir.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda chet tillarini bilish yoshlarning kelajakdagi kasbiy faoliyati, shaxsiy kamoloti va jamiyat hayotidagi ishtiroki uchun muhim kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Mehnat bozorida xorijiy tillarni biladigan, axborotni mustaqil izlay oladigan va xalqaro muhitda samarali muloqot qiladigan mutaxassislarga ehtiyoj mavjud. Shu bois o‘spirinlik davrida til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni rivojlantirish, ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish va o‘quvchilarda mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik vazifadir. Mazkur masalalarni chuqur o‘rganish yoshlarning imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarish hamda ta’lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi o‘spirin yoshlar hayotida chet tillarining ahamiyati va o‘rnini tahlil qilish, til o‘rganishning intellektual, psixologik, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishga ta’sirini yoritishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun o‘spirinlik davrining o‘ziga xos xususiyatlarini o‘rganish, chet tillarini egallashning asosiy afzalliklarini aniqlash, til o‘rganishga ta’sir etuvchi pedagogik va psixologik omillarni tahlil qilish hamda ta’lim samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlarni ko‘rib chiqish nazarda tutiladi. Tadqiqot mavzusi doirasida tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va ilmiy manbalarni o‘rganish kabi nazariy usullardan foydalanish mumkin.

Umuman olganda, o‘spirin yoshlar hayotida chet tillari nafaqat bilim olish vositasi, balki shaxsning intellektual salohiyatini yuksaltirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish, madaniyatlararo muloqotga tayyorlash va kelajakdagi muvaffaqiyatini ta’minlashga ko‘maklashuvchi muhim omildir. Shu sababli chet tillarini o‘qitishda yoshlarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish hamda mustaqil ta’limga keng

imkoniyat yaratish zarur. Mazkur yo‘nalishda amalga oshiriladigan izchil ishlar o‘spirinlarning til kompetensiyasini rivojlantirish, ularning ta’limiy va kasbiy imkoniyatlarini kengaytirish hamda zamonaviy jamiyat talablariga mos, bilimli va faol shaxslarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

1. O‘spirinlik davrining o‘ziga xos xususiyatlari va chet tillarini o‘rganishning ahamiyati

O‘spirinlik davri insonning jismoniy, aqliy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda yoshlarning mustaqil fikrlashi, o‘z nuqtayi nazarini shakllantirishi, atrofdagi voqea-hodisalarga munosabati va kelajakdagi hayotiy maqsadlari tobora aniqlashib boradi. O‘spirinlar yangi bilimlarni egallashga, o‘z qobiliyatlarini namoyon etishga hamda jamiyatda munosib o‘rin topishga intiladilar. Shu jihatdan, chet tillarini o‘rganish ularning intellektual salohiyatini rivojlantirish, bilim doirasini kengaytirish va shaxsiy imkoniyatlarini ro‘yobga chiqarishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Chet tilini o‘rganish murakkab, ammo samarali bilish jarayonidir. Ushbu jarayonda o‘quvchi yangi so‘zlarni eslab qoladi, grammatik qoidalarni o‘zlashtiradi, matnlarning mazmunini tahlil qiladi va fikrlarini boshqa tilda ifodalashni o‘rganadi. Bularning barchasi xotira, diqqat, mantiqiy tafakkur va nutqiy qobiliyatlarning rivojlanishiga yordam beradi. Ayniqsa, bir tildagi tushunchalarni boshqa tildagi ifodalar bilan taqqoslash o‘spirinlarning tahliliy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Ular so‘zlarning ma’nosini kontekst asosida aniqlash, axborotni saralash va muayyan vaziyatga mos ifodalarni tanlash orqali mustaqil qaror qabul qilishga odatlanadilar. Biroq chet tilini o‘rganishning samaradorligi faqat yosh bilan belgilanmaydi. O‘quvchining qiziqishi, ta’lim muhiti, o‘qitish metodlari, muntazam mashq qilishi va o‘z oldiga qo‘ygan maqsadlari ham muhim ahamiyatga ega. Agar o‘spirin o‘rganilayotgan tilning kundalik hayotda, ta’limda va kelajakdagi kasbida qanday foyda berishini tushunsa, uning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan munosabati ijobiy tomonga o‘zgaradi. Shuning uchun pedagoglar til o‘rganish jarayonini faqat nazariy

ma'lumotlarni yetkazish bilan cheklamasdan, o'quvchilarning ehtiyojlari va qiziqishlariga mos ravishda tashkil etishlari lozim.

O'spirinlik davrida chet tillarini o'rganish yoshlarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda ham muhim rol o'ynaydi. Yangi tilda suhbat qurish, matnni mustaqil tarjima qilish yoki xorijiy tildagi savollarga javob berish o'quvchida muvaffaqiyat hissini yuzaga keltiradi. Bunday tajribalar yoshlarni yangi vazifalarni bajarishga undaydi va ularning o'z imkoniyatlariga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Natijada chet tilini o'rganish jarayoni nafaqat bilim egallash, balki shaxsiy kamolotga erishish vositasiga ham aylanadi.

2. Chet tillarining yoshlar intellektual rivojlanishiga ta'siri

Chet tillarini o'rganish o'spirinlarning intellektual rivojlanishiga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Til o'rganish davomida yoshlar yangi ma'lumotlarni qabul qilish, ularni xotirada saqlash, qayta ishlash va zarur vaziyatlarda qo'llashni mashq qiladilar. Masalan, yangi so'zlarni o'zlashtirish jarayonida o'quvchi ularning talaffuzi, yozilishi, ma'nosi va qo'llanish holatlarini birgalikda o'rganadi. Bu esa ma'lumotlarni o'zaro bog'lash va tizimli ravishda eslab qolish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Xorijiy til grammatikasini o'rganish ham mantiqiy fikrlashning takomillashishiga yordam beradi. O'quvchi gap tuzishda so'zlarning o'rnini, zamon shakllarini va grammatik munosabatlarni hisobga oladi. Turli tillardagi gap qurilishlarini taqqoslash orqali u til tizimining ichki qonuniyatlarini tushunishga intiladi. Bu jarayon kuzatish, taqqoslash, tasniflash va xulosa chiqarish kabi aqliy faoliyatlarni faollashtiradi. Shuningdek, matnlarni tahlil qilish va asosiy g'oyani aniqlash yoshlarning axborot bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi.

Chet tilini bilish zamonaviy axborot makonidan samarali foydalanish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Bugungi kunda internetda turli fanlar, texnologiyalar, san'at, iqtisodiyot va boshqa sohalarga oid ko'plab xorijiy manbalar mavjud. Ushbu manbalardan foydalana oladigan yoshlar o'z qiziqishlari bo'yicha qo'shimcha bilim olish, yangi g'oyalar bilan tanishish va dunyoda yuz berayotgan o'zgarishlarni kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Natijada ularning mustaqil

ta'lim olish ko'nikmalari shakllanib, bilim olish jarayoni maktab yoki oliy ta'lim muassasasi bilan cheklanib qolmaydi.

Shu bilan birga, chet tillarini o'rganish yoshlarning ijodiy fikrlashiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Xorijiy tildagi hikoyalarni o'qish, filmlarni tomosha qilish, turli mavzularda matnlar yozish va suhbatlarda qatnashish o'quvchilarning tasavvurini boyitadi. Ular bir fikrni turli usullar bilan ifodalash, muammoga bir necha nuqtayi nazardan qarash va yangi yechimlarni izlashga o'rganadilar. Bunday ko'nikmalar kelajakda ilmiy izlanishlar olib borish, kasbiy muammolarni hal qilish va jamoada samarali ishlash uchun muhim hisoblanadi. Biroq til o'rganishning intellektual afzalliklarini mutlaq natija sifatida talqin qilish to'g'ri emas. Natijalar o'quvchining mashg'ulotlarga muntazam qatnashishi, qo'llaniladigan metodlar va o'rganish sharoitlariga bog'liq. Shu sababli til o'rganish jarayonini mazmunli tashkil etish, o'quvchilarga bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatini berish va ularning rivojlanishini izchil kuzatib borish zarur.

3. Chet tillarini o'rganishning ijtimoiy va madaniy ahamiyati

Til insonlar o'rtasidagi muloqotning asosiy vositalaridan biri bo'lib, u orqali odamlar o'z fikrlari, his-tuyg'ulari, tajribalari va qarashlarini ifodalaydilar. Chet tillarini bilish esa o'spirinlarga o'z ona tilidan boshqa tillarda so'zlashuvchi insonlar bilan muloqot qilish imkonini beradi. Bunday muloqot yoshlarning ijtimoiy tajribasini boyitadi, turli qarashlarni tushunishiga va o'z fikrini aniq ifodalashiga yordam beradi. Xorijiy tilni o'rganish boshqa xalqlarning madaniyati, tarixi, adabiyoti va urf-odatlarini anglash bilan chambarchas bog'liq. Masalan, xorijiy tildagi badiiy asarlarni o'qish orqali yoshlar muayyan xalqning hayot tarzi, qadriyatlari va ijtimoiy munosabatlari haqida tasavvurga ega bo'ladilar. Filmlar, hujjatli ko'rsatuvlar va madaniy dasturlar esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi. Bunday tajribalar boshqa madaniyat vakillariga nisbatan hurmat va tushunishni shakllantirishga ko'maklashadi.

Madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi zamonaviy jamiyatda muhim ahamiyatga ega. Ushbu kompetensiya faqat chet tilida gapira olish bilan

cheklanmaydi. U suhbatdoshning fikrini tinglash, madaniy farqlarni hisobga olish, muomala odobiga rioya qilish va tushunmovchiliklarni muloqot orqali hal etish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. O‘spirinlar xorijiy tilni o‘rganish davomida turli vaziyatlarda qanday murojaat qilish, fikrga munosabat bildirish va o‘z nuqtayi nazarini hurmat bilan ifodalashni o‘zlashtiradilar. Shuningdek, chet tillarini bilish xalqaro ta’lim loyihalari, tanlovlar, konferensiyalar va yoshlar almashinuvi dasturlarida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bunday tadbirlarda qatnashish yoshlarning tajriba almashishi, yangi do‘stlar orttirishi va turli mamlakatlardagi ta’lim tizimlari bilan tanishishiga yordam beradi. Shu bilan birga, ular o‘z mamlakati, milliy qadriyatlari va madaniy merosi haqida boshqa xalqlarga ma’lumot berish imkoniyatiga ham ega bo‘ladilar.

Chet tillarini o‘rganish milliy o‘zlikni anglashga zid emas. Aksincha, xorijiy madaniyatlarni chuqurroq bilish yoshlarning o‘z madaniyatini taqqoslash, uning o‘ziga xos jihatlarini anglash va milliy qadriyatlarni ongli ravishda qadrlashiga yordam berishi mumkin. Shu sababli ta’lim jarayonida xorijiy tillarni o‘rgatish bilan bir qatorda, ona tili, milliy tarix va madaniyatga hurmatni ham rivojlantirish lozim. Bunday uyg‘unlik yoshlarning ochiq fikrli, bag‘rikeng va o‘z milliy o‘zligini anglagan shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

4. Chet tillarining yoshlar kasbiy rivojlanishi va kelajakdagi imkoniyatlaridagi o‘rni

Hozirgi mehnat bozorida kasbiy bilim va amaliy ko‘nikmalar bilan bir qatorda, chet tillarini bilish ham muhim ustunliklardan biri hisoblanadi. Xalqaro hamkorlikning kengayishi, raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va turli mamlakatlar o‘rtasidagi iqtisodiy aloqalarning kuchayishi ko‘plab kasblarda xorijiy til ko‘nikmalariga bo‘lgan ehtiyojni oshirmoqda. Shu sababli o‘spirinlik davridan boshlab chet tillarini o‘rganish yoshlarning kelajakdagi kasbiy imkoniyatlarini kengaytiradi.

Xorijiy tilni biladigan yoshlar xalqaro ta’lim dasturlarida qatnashish, xorijiy universitetlarga hujjat topshirish va turli stipendiya imkoniyatlarini o‘rganishda

qo‘shimcha qulayliklarga ega bo‘ladilar. Bunda til bilishning o‘zi yetarli bo‘lmasada, u boshqa muhim bilim va ko‘nikmalarni egallash uchun zarur sharoit yaratadi. Masalan, muhandislik, tibbiyot, axborot texnologiyalari, iqtisodiyot va tabiiy fanlarga oid ko‘plab zamonaviy materiallar xorijiy tillarda nashr etiladi. Ushbu materiallardan foydalanish mutaxassislikka oid bilimlarni kengaytirishga yordam beradi.

Chet tillarini bilish yoshlarning axborot texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlarini ham kengaytiradi. Dasturlash, raqamli dizayn, ma’lumotlarni tahlil qilish va boshqa zamonaviy yo‘nalishlarga oid ko‘plab o‘quv resurslari ingliz tilida taqdim etiladi. Xorijiy tilni o‘zlashtirgan o‘quvchi ushbu resurslardan mustaqil foydalanishi, yangi dasturlarni o‘rganishi va xalqaro mutaxassislar tajribasi bilan tanishishi mumkin. Natijada uning kasbiy rivojlanishi uchun zarur bo‘lgan mustaqil o‘rganish qobiliyati shakllanadi.

Bundan tashqari, chet tillarini bilish tadbirkorlik va ishbilarmonlik faoliyatida ham foydalidir. Xorijiy hamkorlar bilan muzokaralar olib borish, xalqaro bozorlar haqida ma’lumot olish, mahsulot va xizmatlarni boshqa mamlakatlarda tanishtirish jarayonlarida til ko‘nikmalari muhim ahamiyat kasb etadi. Turizm, tarjimonlik, xalqaro munosabatlar, ta’lim va xizmat ko‘rsatish sohalarida esa chet tillarini bilish kasbiy faoliyatning bevosita talablaridan biri bo‘lishi mumkin.

Shu bilan birga, yoshlarni chet tilini faqat yuqori daromad topish vositasi sifatida qabul qilishga yo‘naltirish yetarli emas. Til o‘rganish shaxsning bilimga intilishi, madaniy tajribasini kengaytirishi va jamiyatdagi faol ishtirokini kuchaytirishi bilan ham qadrlidir. Eng muhimi, o‘spirinlar til o‘rganishni o‘zlarining qiziqishlari, kelajakdagi kasbiy maqsadlari va shaxsiy rivojlanish ehtiyojlari bilan bog‘lay olishlari kerak.

5. Chet tillarini o‘qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ahamiyati

O‘spirinlarning chet tillarini samarali o‘zlashtirishi ko‘p jihatdan o‘qitish metodlarining to‘g‘ri tanlanishiga bog‘liq. An’anaviy darslarda grammatik

qoidalarni tushuntirish va yangi so‘zlarni yodlash muhim o‘rin tutadi. Biroq faqat ushbu usullardan foydalanish o‘quvchilarning og‘zaki muloqot va amaliy nutq ko‘nikmalarini yetarli darajada rivojlantirmasligi mumkin. Shu sababli zamonaviy ta’lim jarayonida kommunikativ, interfaol va o‘quvchiga yo‘naltirilgan metodlardan foydalanish zarur.

Kommunikativ yondashuvning asosiy maqsadi tilni real hayotiy vaziyatlarda qo‘llash qobiliyatini shakllantirishdir. Bunda o‘quvchilar kundalik suhbatlar, savol-javoblar, munozaralar va rolli o‘yinlar orqali yangi so‘z hamda grammatik tuzilmalarni amalda qo‘llaydilar. Masalan, do‘konda xarid qilish, sayohatni rejalashtirish, o‘zini tanishtirish yoki muayyan mavzu yuzasidan fikr bildirish kabi mashqlar o‘quvchilarning nutqiy faolligini oshiradi. Bunday mashg‘ulotlar chet tilidan foydalanishni tabiiy va mazmunli jarayonga aylantiradi.

Guruh va juftliklarda ishlash ham samarali metodlardan biridir. Ushbu usul o‘quvchilarga bir-biri bilan fikr almashish, savollar berish, javoblarni muhokama qilish va umumiy xulosaga kelish imkonini beradi. Guruhli topshiriqlar jarayonida yoshlar o‘zaro hamkorlik qilish, vazifalarni taqsimlash va boshqalarning fikrlarini tinglashni o‘rganadilar. Bundan tashqari, kichik guruhlarda ishlash ayrim o‘quvchilarning omma oldida gapirishdan qo‘rqishini kamaytirishi mumkin. O‘qituvchi esa har bir o‘quvchining faolligini kuzatib, zarur hollarda individual yordam ko‘rsatadi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish chet tillarini o‘rganish jarayonini yanada qiziqarli va moslashuvchan qiladi. Elektron lug‘atlar, til o‘rgatuvchi ilovalar, audioyozuvlar, videodarslar va onlayn mashqlar orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini mustaqil ravishda mustahkamlashlari mumkin. Eshitish materiallari talaffuz va tinglab tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirsa, videolar yangi so‘zlarni vaziyat bilan bog‘lab o‘zlashtirishga yordam beradi. Onlayn muloqot vositalari esa chet tilida yozish va suhbatlashish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Biroq raqamli vositalardan foydalanish o‘z-o‘zidan yuqori natijani kafolatlamaydi. Ularning samarasi aniq o‘quv maqsadlariga mos tanlanishi,

mazmuni ishonchli bo‘lishi va pedagogik jarayonga to‘g‘ri integratsiya qilinishiga bog‘liq. Shu sababli o‘qituvchi texnologiyalardan maqsadli foydalanishi, o‘quvchilarga axborotni tanqidiy baholashni o‘rgatishi va ekran qarshisida ortiqcha vaqt sarflashning oldini olishi lozim.

6. O‘spirinlarning chet tillarini o‘rganishida uchraydigan muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

Chet tillarini o‘rganish jarayonida o‘spirinlar turli qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ulardan biri yangi so‘zlarni eslab qolish va ularni nutqda to‘g‘ri qo‘llash bilan bog‘liq. Ayrim o‘quvchilar so‘zlarning ma’nosini bilsalar-da, suhbat davomida ularni tez esga tushirishda qiynaladilar. Bunday muammoni bartaraf etish uchun so‘zlarni alohida yodlash bilan cheklanmay, ularni gaplar, matnlar va hayotiy vaziyatlarda qo‘llashga e’tibor qaratish kerak. Muntazam takrorlash, mavzuli lug‘atlar tuzish va yangi so‘zlardan foydalanib matn yozish ham samarali usullardir.

Ikkinchi muhim muammo — xato qilishdan qo‘rqish va o‘ziga ishonchsizlikdir. O‘spirinlik davrida tengdoshlar fikriga sezgirlik kuchayishi mumkinligi sababli ayrim yoshlar noto‘g‘ri talaffuz qilish yoki grammatik xatoga yo‘l qo‘yishdan cho‘chib, chet tilida gapirishdan qochadilar. Natijada ularning og‘zaki nutq ko‘nikmalari yetarli darajada rivojlanmaydi. Bunday vaziyatda o‘qituvchi xatolarni jazolash vositasi sifatida emas, balki o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida tushuntirishi lozim. O‘quvchilarning harakatlarini rag‘batlantirish, xavfsiz muloqot muhitini yaratish va kichik yutuqlarni e’tirof etish ularning faolligini oshiradi.

Uchinchi muammo motivatsiyaning pasayishi bilan bog‘liq. Ba’zan o‘quvchilar chet tilini nima maqsadda o‘rganayotganini aniq tasavvur qilmaydilar yoki mashg‘ulotlarning natijasini tez ko‘rishni istaydilar. Til o‘rganish esa vaqt, sabr va muntazam mehnat talab qiladi. Shu sababli yoshlar bilan qisqa muddatli va uzoq muddatli maqsadlarni belgilash, o‘zlashtirish natijalarini kuzatib borish hamda erishilgan yutuqlarni baholash muhimdir. Masalan, har hafta yangi so‘zlarni

o‘zlashtirish, qisqa matnni tushunish yoki muayyan mavzuda suhbat qurish kabi vazifalar o‘quvchining rivojlanishini aniqroq ko‘rsatadi.

Bundan tashqari, barcha o‘quvchilarning bilim darajasi va o‘rganish sur’ati bir xil bo‘lmaydi. Ayrim yoshlar tinglash orqali, boshqalari esa o‘qish, yozish yoki amaliy mashqlar yordamida bilimlarni yaxshiroq o‘zlashtiradilar. Shuning uchun ta’lim jarayonida individual farqlarni hisobga olish, turli murakkablikdagi topshiriqlardan foydalanish va o‘quvchilarga o‘z imkoniyatlariga mos rivojlanish sharoitini yaratish zarur. Ota-onalar ham farzandlarining natijalarini boshqalar bilan taqqoslash o‘rniga, ularning shaxsiy yutuqlari va rivojlanishiga e’tibor qaratishlari lozim.

Chet tillarini o‘rganishdagi muammolarni bartaraf etishda o‘qituvchi, ota-ona va o‘quvchi o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi samarali metodlarni tanlashi, ota-ona qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratishi, o‘quvchi esa muntazam shug‘ullanish va mustaqil izlanishga intilishi kerak. Ushbu omillar o‘zaro uyg‘unlashganda til o‘rganish jarayoni yanada samarali tashkil etiladi.

7. Chet tillarini o‘rganishda mustaqil ta’lim va kundalik mashg‘ulotlarning o‘rni

O‘spirinlarning chet tilini puxta egallashi faqat dars mashg‘ulotlariga bog‘liq emas. Mustaqil ta’lim til ko‘nikmalarini mustahkamlash, yangi bilimlarni o‘zlashtirish va o‘quvchining shaxsiy mas’uliyatini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Muntazam ravishda chet tilida o‘qish, tinglash, yozish va gapirish mashqlarini bajarish bilimlarning barqaror shakllanishiga yordam beradi. Shu sababli yoshlar o‘z vaqtini to‘g‘ri taqsimlashni va kundalik o‘quv rejasini tuzishni o‘rganishlari lozim.

Mustaqil ta’limning samarali shakllaridan biri xorijiy tildagi matnlarni o‘qishdir. Dastlab o‘quvchining bilim darajasiga mos qisqa hikoyalar, maqolalar va dialoglardan foydalanish maqsadga muvofiq. Matnni o‘qish davomida notanish so‘zlarning ma’nosini kontekst orqali aniqlashga urinish, asosiy g‘oyani belgilash va o‘qilgan materialni qisqacha bayon qilish til ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Keyinchalik murakkabroq matnlarga o‘tish orqali lug‘at boyligini va matnni tushunish darajasini oshirish mumkin.

Tinglab tushunish ko‘nikmasini rivojlantirish uchun xorijiy tildagi audioyozuvlar, podkastlar va videomateriallardan foydalanish foydalidir. O‘quvchi dastlab qisqa va sodda materiallarni tinglab, umumiy mazmunni tushunishga harakat qilishi mumkin. Keyingi bosqichlarda asosiy ma’lumotlarni yozib olish, muhim so‘zlarni ajratish va eshitilgan materialni qayta hikoya qilish mashqlarini bajarish maqsadga muvofiq. Bunday faoliyat talaffuzni farqlash, nutq tezligiga moslashish va eshitilgan axborotni tahlil qilish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Yozma nutqni rivojlantirish uchun kundalik qaydlar yozish, qisqa hikoyalar tuzish, o‘qilgan matnni umumlashtirish va turli mavzularda fikr bildirish tavsiya etiladi. Og‘zaki nutqni rivojlantirishda esa o‘ziga savollar berish, mavzular bo‘yicha qisqa taqdimotlar tayyorlash va tengdoshlar bilan chet tilida suhbatlashish samarali hisoblanadi. Eng muhimi, o‘quvchi xatolarini tahlil qilib, ularni tuzatishga intilishi va o‘z rivojlanishini muntazam baholab borishidir.

Umuman olganda, mustaqil ta’lim o‘spirinlarning chet tillarini o‘rganish jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. Muntazam mashg‘ulotlar, aniq maqsadlar, to‘g‘ri tanlangan resurslar va ijobiy motivatsiya til o‘rganish samaradorligini oshiradi. Bu esa yoshlarning nafaqat xorijiy tillarni egallashiga, balki mustaqil fikrlaydigan, mas’uliyatli va uzluksiz bilim olishga intiladigan shaxs sifatida shakllanishiga ham yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o‘spirin yoshlar hayotida chet tillarini o‘rganish shaxsning intellektual, ma’naviy, ijtimoiy va kasbiy rivojlanishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda xorijiy tillarni bilish yoshlarning zamonaviy bilimlarni egallashi, xalqaro axborot manbalaridan foydalanishi hamda turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilishida katta ahamiyat kasb etadi. Chet

tillarini o‘rganish orqali o‘spirinlarning lug‘at boyligi ortadi, tafakkuri rivojlanadi, dunyoqarashi kengayadi va mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalari shakllanadi.

Tadqiqot mavzusining tahlili shuni ko‘rsatadiki, til o‘rganish samaradorligi o‘quvchining qiziqishi, ichki motivatsiyasi, pedagogik yondashuvlar hamda ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqdir. Shu sababli ta’lim jarayonida interfaol metodlar, zamonaviy raqamli texnologiyalar, amaliy mashg‘ulotlar va mustaqil ta’lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Shuningdek, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, xato qilishdan qo‘rqmaslikka o‘rgatish va erishilgan natijalarni rag‘batlantirish muhim hisoblanadi.

O‘spirinlarning chet tillarini puxta egallashida oila, ta’lim muassasasi va jamiyatning hamkorligi alohida o‘rin tutadi. Yoshlarni muntazam izlanishga, kitob o‘qishga va o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llashga yo‘naltirish ularning kelajakdagi muvaffaqiyatlariga zamin yaratadi. Demak, chet tillarini o‘rganishga qaratilgan tizimli va maqsadli faoliyat yoshlarning raqobatbardoshligini oshirish, kasbiy imkoniyatlarini kengaytirish hamda barkamol shaxs sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son qarori. **O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida.** — Toshkent, 2021.

2. Harmer, J. **The Practice of English Language Teaching.** — 5th edition. Pearson Education, 2015.

3. Brown, H. D., Lee, H. **Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy.** — 4th edition. Pearson Education, 2015.

4. Krashen, S. D. **Principles and Practice in Second Language Acquisition.** — Oxford: Pergamon Press, 1982.

5. Vygotsky, L. S. **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes.** — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.

6. Ellis, R. **The Study of Second Language Acquisition.** — Oxford: Oxford University Press, 1994.

7. Council of Europe. **Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume.** — Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.